

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Кононець Олена Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
міжнародного, цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету, адвокат, керівник адвокатського
бюро «Олена Кононець та партнери»*

Глушко Катерина Вадимівна

*здобувачка вищої освіти Державного торговельно-
економічного університету*

**МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ
В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

Захист прав біженців під час збройних конфліктів є не лише моральним та гуманітарним обов'язком, а й важливим фактором, що сприяє збереженню міжнародного миру, безпеки та стабільності. Люди, які змушені тікати через загрозу життю, військові дії або утиски, є однією з найбільш незахищених груп, оскільки втрачають не тільки житло, але й доступ до основних ресурсів, як-от медична допомога, освіта, соціальні послуги та базові права на захист. Забезпечення прав цієї вразливої категорії населення сприяє зменшенню гуманітарних катастроф, підтримує їх інтеграцію у нові громади та створює умови для безпечного і гідного життя. Зважаючи на численні випадки масових переміщень через міжнародні та внутрішні збройні конфлікти, а також політичні переслідування, міжнародна спільнота, державні органи влади та гуманітарні організації мають надавати особливу увагу захисту прав біженців та забезпеченню їхніх свобод.

Механізми захисту прав біженців відіграють важливу роль у забезпеченні їхньої безпеки та гідних умов життя, особливо для тих, хто змушений залишити свою країну. Вони включають правові, інституційні та практичні заходи, які надають біженцям необхідний захист і підтримку. Головне завдання таких механізмів — створення правової основи, яка гарантує дотримання прав біженців. Зокрема, слід згадати **Конвенцію ООН про статус біженців 1951 року** та **Протокол 1967 року** які заклали основу для визначення статусу біженців і їхніх прав. Країни, що ратифікували ці документи, зобов'язані захищати біженців від депортації в держави, де їхнє життя або свобода під загрозою, а також гарантувати їм основні права. Конвенція ООН про статус біженців у статтях 13-19 детально описує економічні права біженців та їх право на працю, оскільки реалізація цих прав є важливою умовою для їх гідного існування в країні, де вони перебувають. У цих статтях визначені такі права біженців: право на власність, право на інтелектуальну власність, право на свободу асоціацій, право на доступ до суду, право на працю та право на свободу підприємницької діяльності. [1, с. 61]. Результати дослідження свідчать про те що, взаємозв'язок між принципами міжнародного права і правами біженців у контексті збройних конфліктів є надзвичайно важливим для забезпечення їхнього ефективного захисту та безпеки. Через імплементацію міжнародних норм у внутрішнє законодавство, принципи інтегруються в правову систему держав, зберігаючи свою міжнародно-правову природу. Основи захисту прав біженців закріплені в ключових міжнародних

документах: Конвенції ООН про статус біженців 1951 року, Протоколі 1967 року, Загальній декларації прав людини 1948 року та Женевських конвенціях 1949 року.

1. Принцип невислання затверджений статтею 32 Конвенції 1951 р. Цей принцип зазвичай застосовується до тих осіб, які шукають притулку, принаймні в початковий період і за відповідних обставин. Тільки особи з обґрунтованими клопотаннями можуть розраховувати на захист. Принцип невислання діє незалежно від юридичного статусу особи, що звертається за притулком, і не залежить від способу її потрапляння на територію держави [2, с. 4,12].

2. Принцип невидачі (non-expulsion). Міжнародне право забороняє екстрадицію біженців, але Конвенція 1951 року не містить окремих положень щодо цього, оскільки її формувальники не вважали за потрібне дублювати заборону видачі переслідуваних осіб на вимогу інших держав. Однак стаття 33 Конвенції допускає примусове повернення біженців до країни походження, якщо вони становлять загрозу безпеці держави перебування або були засуджені за тяжкий злочин.

3. Принцип добровільної репатріації. Ця норма є однією з основоположних у захисті прав біженців і закріплена в міжнародних та національних правових актах. Вона передбачає, що репатріація може відбуватися лише за умови добровільної згоди біженців, з обов'язковим забезпеченням їх безпеки. Процес повернення має бути індивідуальним і здійснюватися лише за умов гарантій безпеки для тих, хто повертається.

4. Принцип тимчасового захисту. Концепція тимчасового притулку або захисту відіграє важливу роль у міжнародному праві як альтернатива примусовому поверненню. Вона відповідає положенням Конвенції 1951 року та Протоколу 1967 року й застосовується у випадках масового напливу біженців до держави.

Конвенція 1951 року створила фундаментальні принципи захисту біженців, однак її обмеження стали помітними в процесі розширення повноважень **Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)**. УВКБ ООН відіграє ключову роль у захисті прав біженців під час збройних конфліктів. УВКБ ООН надає гуманітарну допомогу, співпрацює з урядами для забезпечення безпеки та притулку. Це охоплює забезпечення тимчасовим житлом, продовольством, медичною допомогою та іншими життєво необхідними ресурсами. Також виступає посередником у врегулюванні конфліктів. Крім того, організація шукає довгострокові рішення для біженців, такі як добровільна репатріація, інтеграція або переселення до третьої країни. Україна співпрацює з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) з 1996 року, коли було підписано двосторонню з урядом угоду, що дозволила створити представництво УВКБ ООН в Україні та визначила його діяльність. Цей крок сприяв інтеграції України в міжнародну систему захисту біженців та внутрішньо переміщених осіб, відповідно до норм Конвенції 1951 року. Після повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році співпраця з УВКБ ООН значно посилилася, зокрема

у сфері надання допомоги мільйонам внутрішньо переміщених осіб. УВКБ ООН забезпечує правовий та гуманітарний захист, а також координує підтримку в питаннях житла, правової допомоги та психологічної реабілітації.

Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 року, відіграє важливу роль як нормативно-правовий акт у сфері правового захисту прав біженців в міжнародному праві. Хоча Декларація не містить конкретних положень щодо біженців, вона встановлює ключові принципи, які лежать в основі міжнародної системи захисту прав біженців.

Декларація закріплює фундаментальні права людини, такі як право на життя, захист від катувань, право на громадянство, свободу пересування, можливість залишати будь-яку країну і повертатися в свою, а також захист від примусового повернення. Ці та інші громадянські, політичні, економічні та соціальні права закріплені у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, що разом складають Міжнародний білль про права людини.[3, с. 50]

Можна зробити висновок, що захист прав біженців під час збройних конфліктів є ключовим елементом міжнародного гуманітарного права, сприяючи миру і стабільності. Міжнародне співтовариство має забезпечувати права та безпеку біженців, керуючись принципами невидворення, добровільної репатріації та тимчасового захисту. Нині захист прав біженців в Україні базується на активній співпраці з УВКБ ООН. Ця співпраця

спрямована на удосконалення національного законодавства, навчання працівників Державної міграційної служби та надання юридичної допомоги біженцям. Ініціативи з інтеграції передбачають підтримку в питаннях працевлаштування, громадянства та соціальної допомоги. Крім того, у межах проектів із підвищення якості притулку забезпечується дотримання міжнародних стандартів у процесах надання статусу біженця, що сприяє стабільності та соціальній адаптації цих осіб у нових громадах.[5]

Джерела:

1. Краснов В.І. Міграційні процеси в Україні. Вісник Держкомнацміграції України. 2003. № 2. С. 60–63.
2. Stenberg G. Non-expulsion and nonrefoulement: The prohibition against removal of refugees. 1994. Vol. 9. Uppsala. P. 4, 12.
3. Котляр, О. І. (2017). Інститут захисту прав біженців у системі міжнародноправового захисту прав людини. In Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.(20 квіт. 2017 р., м. Ужгород)/Ужгородський нац. ун-т (pp. 46-54).
4. Загальна декларація прав людини ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948.
5. Державна міграційна служба України. (н.д.). Співробітництво з УВКБ ООН. URL:<https://dmsu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodnespivrobotnicztvo/spivrobotnicztvo-z-uvkb-oon.html>

Ключові слова: біженці, збройні конфлікти, Конвенція ООН про статус біженців, принцип невислання, тимчасовий захист, Управління

Верховного комісара ООН у справа біженців, правовий захист, гуманітарна допомога, права людини, Загальна декларація прав людини.

Кононець Олена Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, адвокат, керівник адвокатського бюро «Олена Кононець та партнери»

Коберник Дмитро Богданович

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

**ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ПІД
ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

Захист прав людини є основоположним принципом будь-якої демократичної держави, адже саме ці права визначають цінність і гідність особи. Цей принцип стає особливо актуальним в умовах воєнного стану, коли екстраординарні обставини можуть створювати загрозу для прав і свобод громадян. В Україні, яка прагне інтегруватися в європейське співтовариство, забезпечення прав людини є не лише моральним, але й юридичним обов'язком держави. Введення воєнного стану у відповідь на збройну агресію з боку Російської Федерації вимагає особливої уваги до дотримання прав людини, адже навіть у найскладніших ситуаціях необхідно зберігати баланс між національною безпекою та основними правами

ЗАКАЛЕНКО О.В.

Окремі аспекти права звернення до адміністративного суду в умовах воєнного стану..... 160

БОДИРЄВ Д.А., ПРИСТИНСЬКИЙ Б.О.

Сучасний досвід організації фізичної підготовки для стрільби з пістолета слабкою рукою у збройних силах країн НАТО..... 166

ПІДГОРОДИНСЬКА А.В.

До питання про гарантії здійснення адвокатської діяльності в кримінальному провадженні: сучасний стан і перспективи170

Секція № 3**Міжнародні механізми захисту прав людини****КОНОНЕЦЬ О.М., ТИМОШЕНКО Є.М.**

Міжнародні механізми захисту прав людини 179

КОНОНЕЦЬ О.М., ГЛУШКО К.В.

Механізми захисту прав біженців в період збройних конфліктів186

КОНОНЕЦЬ О.М., КОБЕРНИК Д.Б.

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану 192

КОНОНЕЦЬ О.М., ГОНЯНА К.В.

Право на справедливий суд як базова міжнародно-правова гарантія в процесі здійснення судочинства198

БОРЩЕВСЬКА О.М.

Межі дотримання прав людини щодо видозміни геному людини ... 203

ІВАНОВА Н.Г., БАСЮК В.В.

З Україною Європа змушена реформуватися (за матеріалами французької газети Le monde)..... 210

МАНУЇЛОВА К.В.

Роль міжнародного кримінального суду у розслідуванні та притягненні до відповідальності за воєнні злочини214

МІНЧЕНКО Д.А.

Виконання рішень ЄСПЛ у Великій Британії: приклад для України..... 219

СМИРНОВ М.І.

Міжнародні механізми захисту прав людини в період збройних конфліктів (в контексті співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом227

ФЕДОРОВА Т.С., ГАЛІМСЬКА П.В.

Міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності234

ЩЕРБАК Г.Р., РАШКІВСЬКА М.В.

Міжнародні механізми захисту прав людини238

ЗУБАЙР А.

Діяльність управління ООН з прав людини в сфері менеджменту міжнародного бізнесу243